

Розділ 3

РЕГІОНАЛЬНІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2025.2\(66\).52-56](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2025.2(66).52-56)

УДК 332.125.2-044.922:33-047.44

Бойко Я.М.

СТРУКТУРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ: ЯКІСНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ

У статті розглядаються якісні методи аналізу структурної трансформації економіки регіону з метою виявлення просторових і часових закономірностей таких змін. Основна увага зосереджена на використанні SWOT- і PESTEL-аналізів, гео економічного аналізу, методу експертних оцінок/соціологічних опитувань. Виділено переваги і недоліки якісних методів оцінювання структурної трансформації регіону. Наголошується на важливості комплексного підходу, який дозволяє не лише фіксувати структурні зміни, але й визначати їхні причини та можливі наслідки.

Ключові слова: структурна трансформація економіки, якісний метод, метод оцінки, SWOT-аналіз, PESTEL-аналіз, гео економічний аналіз, метод експертних оцінок/соціологічні опитування.

Постановка проблеми. Структурна трансформація регіональних економік є фундаментальною рушійною силою розвитку, що історично визначається перерозподілом ресурсів і робочої сили з низькопродуктивних до високопродуктивних видів діяльності. У XXI столітті, в умовах глобалізації, діджиталізації та кліматичних викликів, ці трансформації набули безпрецедентної складності та швидкості. Водночас, світова економічна література переважно зосереджена на агрегованих кількісних моделях, які ефективно фіксують макроекономічні зрушення (наприклад, динаміку ВВП чи зайнятості за секторами), але часто ігнорують мікрорівневі та якісні аспекти. Зокрема, такі моделі не здатні повною мірою врахувати неформальні економічні практики, соціальну інерцію, інституційну якість та сприйняття змін місцевими громадами, що є критично важливим для успіху політики

розвитку. Це створює суттєвий методологічний розрив між необхідністю формувати інклюзивну та стійку регіональну політику та обмеженими можливостями традиційних інструментів її оцінки. Відтак, існує нагальна потреба в систематизації та інтеграції якісних методів, які надають глибинне розуміння динаміки структурних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна наукова спільнота активно шукає шляхи подолання обмежень виключно кількісного аналізу. Значна частина робіт, особливо у сфері організаційних досліджень та міжнародного менеджменту, підкреслює, що якісні методи (глибинні інтерв'ю, фокус-групи, аналіз процесів) є незамінними для отримання "глибшого, багатшого і більш нюансового розуміння" економічних явищ [1]. Визнано, що ці інструменти, маючи антропологічну та етнографічну орієнтацію, найкраще підходять для вивчення унікальних характеристик регіонів, контекстуальних впливів та подолання розривів між статистичними даними і реальним досвідом людей [2]. У контексті структурної трансформації, науковці застосовують PESTEL- та SWOT-аналізи для оцінки зовнішнього середовища та внутрішнього потенціалу, а також гео економічний аналіз для просторового осмислення змін. Незважаючи на визнання важливості, більшість наукових праць

©Бойко Я.М., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва ДВНЗ «Ужгородський національний університет», с.н.с. Закарпатського регіонального центру соціально- економічних і регіональних досліджень НАН України, e-mail: yaroslav.boyko@uzhnu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4404-9709>

розглядають ці методи ізольовано або як допоміжний інструмент для ілюстрації кількісних результатів [3]. Тож важливо систематизувати переваги та недоліки ключових якісних методів саме для цілей оцінювання структурної трансформації економіки на регіональному рівні, що і визначає актуальність цієї роботи.

Мета статті – узагальнити та структурувати якісні підходи та методи до оцінки структурної трансформації економіки регіону, їх переваги та недоліки.

Виклад основного матеріалу. Якісні методи оцінки структурних трансформацій (табл.1)

допомагають виявити, як економічні зміни сприймаються місцевими органами влади, населенням, підприємцями та іншими зацікавленими сторонами. Ці методи дозволяють не лише оцінити економічні показники, а й дослідити їхній вплив на соціальні аспекти, зокрема рівень добробуту, зайнятість, доступ до освіти та медичних послуг, міграційні процеси тощо. Вони суттєво доповнюють кількісні методи новими результатами з якісними описовими характеристиками, що дає змогу прийняти правильне рішення під час розроблення структурної політики розвитку [4].

Таблиця 1

Якісні методичні підходи до оцінки структурної трансформації економіки регіону*

Метод	Зміст методу	Застосування в оцінці структурної трансформації економіки регіону
SWOT-аналіз	фокусується на визначенні сильних та слабких сторін, можливостей і загроз для об'єкта дослідження (наприклад, регіону, галузі чи проекту) через суб'єктивні оцінки, досвід і думки експертів.	Розробка стратегії розвитку регіону - коли важливо розуміти внутрішні і зовнішні фактори впливу, формулювати рекомендації для подальшого вдосконалення
PESTEL-аналіз	Оцінка політичних, економічних, соціальних, технологічних, екологічних і правових змін та їх вплив на майбутній розвиток і стратегії	- Розробка стратегії розвитку регіону - для оцінки зовнішнього середовища і виявлення факторів, які можуть впливати на діяльність галузі або регіону. - Виявлення потенційних загроз і можливостей для адаптації до зовнішніх змін, що може призвести до структурних змін у діяльності.
Геоелектронічний аналіз	Досліджує взаємодію між економічними і географічними факторами в контексті розвитку економіки, регіонів. Аналізує економічні процеси з урахуванням географічних, політичних, культурних та соціальних особливостей, а також їхнього впливу на економічну трансформацію.	- допомагає зрозуміти, як змінюються економічні структури внаслідок змін у глобальному чи регіональному контексті - оцінка впливу географічних та економічних чинників на конкурентоспроможність, диверсифікацію економічної діяльності - вивчення транскордонного співробітництва - оцінка впливу глобалізаційних процесів на регіональну економіку
Метод експертних оцінок / Соціологічні опитування	- <i>фокус-групи</i> Участь у фокус-групах дозволяє людям вільно висловлювати свої думки - <i>індивідуальні глибокі інтерв'ю</i> (представниками бізнесу, органів влади, громадських організацій)	- допомагає зрозуміти, як різні соціальні групи сприймають трансформації (фокус-групи) - інтерв'ю з ключовими стейкхолдерами надають більш глибокі уявлення про причини та наслідки структурних змін

*Складено авторами

Використання SWOT-аналізу (сильних та слабких сторін, можливостей і загроз) дозволяє оцінити структурні зміни, але без чіткої кількісної інтерпретації результатів. Це більше стосується стратегічного планування та

розвитку, де важливо розуміти внутрішні і зовнішні фактори впливу, а також формулювати рекомендації для подальшого вдосконалення.

PESTEL-аналіз [5] є якісним методом стратегічного аналізу, що використовується для

оцінки зовнішнього середовища і виявлення факторів, які можуть впливати на діяльність організації, галузі або регіону. PESTEL — це аббревіатура, яка означає шість ключових категорій факторів, що розглядаються в процесі аналізу [6]:

- Р — Політичні (Political): фактори, пов'язані з політичною стабільністю, урядовими політиками, регулюванням, податками, законодавством, торговими бар'єрами.

- Е — Економічні (Economic): фактори, пов'язані з економічною ситуацією, такими як рівень інфляції, валютні курси, рівень безробіття, економічне зростання.

- S — Соціальні (Social): фактори, пов'язані з культурними, соціальними та демографічними аспектами, такими як зміни в демографії, цінностях, освітньому рівні, соціальних тенденціях.

- Т — Технологічні (Technological): фактори, пов'язані з розвитком технологій, інноваціями, дослідженнями і розробками, автоматизацією, впливом нових технологій на ринок.

- Е — Екологічні (Environmental): фактори, пов'язані з екологічними та природними аспектами, такими як зміни клімату, екологічне законодавство, природні ресурси.

- L — Правові (Legal): фактори, пов'язані з законодавчими змінами, правовим середовищем, нормами, стандартами в країні або на міжнародному рівні.

Цей метод допомагає виявити зовнішні виклики та можливості, що дозволяє приймати обґрунтовані стратегічні рішення і адаптуватися до змін, що відбуваються в економічному та соціальному середовищі регіону.

Геоелекономічний аналіз є якісним методом оцінювання, який досліджує взаємодію між економічними і географічними факторами в контексті розвитку економік, регіонів або країн. Це метод, який аналізує економічні процеси з урахуванням географічних, політичних, культурних та соціальних особливостей, а також їхнього впливу на економічну трансформацію.

Застосування геоелекономічного аналізу передбачає врахування:

1. *Просторової перспективи*: Вивчення економічних процесів через призму географії, що включає розташування ресурсів, торгові шляхи, природні умови, а також політичні та соціальні фактори.

2. *Аналізу взаємозв'язку між економікою і географічними факторами*: Геоелекономічний аналіз допомагає визначити, як географічні особливості (наприклад, наявність природних

ресурсів, транспортні можливості, клімат, інфраструктура) впливають на економічну діяльність, розвиток та інтеграцію регіонів.

3. *Глобальних економічних зв'язків*: Геоелекономіка також досліджує, як країни або регіони взаємодіють в умовах глобалізації, які фактори сприяють їх економічному зростанню або розвитку і як зовнішні чинники (світові ринки, міжнародні угоди) впливають на економічні процеси.

Фокус на географічних аспектах економіки може допомогти зрозуміти, чому певні види економічної діяльності зосереджені в конкретних регіонах і як ці регіони взаємодіють між собою. Такий аналіз часто використовує карти для візуалізації даних і дозволяє оцінювати вплив географії на економічний розвиток. Наприклад, можна вивчити, як близькість до міст впливає на розвиток промисловості.

Геоелекономічний аналіз допомагає зрозуміти, як змінюються економічні структури внаслідок змін у глобальному чи регіональному контексті (наприклад, внаслідок зміни торговельних потоків, доступу до нових ринків, або через зміни в міжнародних політичних відносинах). Він дозволяє оцінити вплив географічних та економічних чинників на конкурентоспроможність, диверсифікацію економічної діяльності, а також на адаптацію регіонів до нових економічних умов. Тож, даний метод вивчає й інтерпретує економічних і географічних взаємодії часто на основі експертних оцінок і стратегічних прогнозів. Він може доповнюватися кількісними методами, але сам по собі фокусується на розумінні контексту і визначенні можливих напрямків розвитку через географічні та економічні взаємозв'язки.

Основні методи в межах експертних оцінок (соціологічних опитувань) включають опитування громадської думки, інтерв'ю, фокус-групи тощо [7]:

1. Інтерв'ю з ключовими стейкхолдерами (представниками бізнесу, органів влади, громадських організацій) надають більш глибокі уявлення про причини та наслідки структурних змін. Наприклад, представники малого бізнесу можуть вказати на бар'єри для розвитку певних секторів, такі як висока податкова навантаженість або недостатня інфраструктура.

2. Опитування громадської думки є найпоширенішим методом. Вони дозволяють зрозуміти, як населення оцінює економічні зміни, які сектори сприймаються як перспективні, а також які проблеми викликають найбільше занепокоєння. Наприклад, опитування можуть виявити, що мешканці регіону

сприймають зростання частки сектору послуг як позитивну зміну, але водночас стурбовані скороченням промислового виробництва.

3. Фокус-групи є корисними для детального вивчення конкретних аспектів економічних змін. Участь у фокус-групах дозволяє людям вільно висловлювати свої думки, що допомагає зрозуміти, як різні соціальні групи сприймають трансформації. Наприклад, робітники промислових підприємств можуть мати інше бачення змін у порівнянні з молоддю, яка прагне займатися підприємництвом.

Часто методи експертних оцінок забезпечують зворотний зв'язок між населенням і органами управління, що дозволяє враховувати

потреби та очікування громадян у процесі прийняття рішень. Вони є особливо корисними для розробки стратегій, спрямованих на пом'якшення негативних наслідків трансформацій, таких як безробіття чи соціальна нерівність, і для підвищення ефективності програм регіонального розвитку. Таким чином, це не лише доповнює економічний аналіз, а й створює основу для формування політики, орієнтованої на людей, що є критично важливим для сталого розвитку регіонів.

У табл. 2 представлені переваги й недоліки якісних підходів щодо оцінки структурних трансформацій економіки регіону.

Таблиця 2

Переваги і недоліки кількісних методів оцінювання структурної трансформації регіону

ПЕРЕ- ВАГИ	1. Глибоке розуміння контексту: дозволяють врахувати локальну специфіку, культурні, соціальні та політичні аспекти. 2. Гнучкість підходу: методи адаптуються до конкретних умов і потреб дослідження, можна зосередитися на різних аспектах структурних змін (наприклад, соціальні наслідки трансформацій або регуляторні бар'єри). 3. Використання експертного досвіду: залучають думки місцевих експертів, управлінців і представників бізнесу, які знайомі зі специфікою регіону, що забезпечує практичні ідеї та рекомендації. 4. Інтеграція неформальних даних: можливість врахувати інформацію, яка не завжди доступна у статистичних даних (наприклад, неофіційні практики, неформальні зв'язки між суб'єктами економіки).
НЕДО- ЛІКИ	1. Суб'єктивність: результати можуть залежати від особистих упереджень чи обмеженого досвіду дослідника або експертів, можуть давати суперечливі оцінки у експертів. 2. Складність формалізації: висновки важко представити у вигляді чітких числових показників, що ускладнює їх інтеграцію в економетричні моделі чи стратегічні плани. 3. Обмежена репрезентативність: недостатня кількість учасників або нерепрезентативна вибірка можуть спотворити результати. 4. Трудомісткість і часозатратність: збір якісних даних через інтерв'ю, фокус-групи чи спостереження може займати багато часу та ресурсів. 5. Залежність від кваліфікації дослідника: результати залежать від професіоналізму дослідника, його здатності правильно інтерпретувати відповіді та уникати упереджень. 6. Відсутність універсальності: висновки можуть бути релевантними лише для конкретного регіону або часу і складно застосовувати в інших умовах.

*Складено авторами

Якісні методи є цінним інструментом для аналізу структурних зрушень в економіці регіону, особливо на початкових етапах дослідження, коли необхідно зрозуміти контекст і причини змін. Водночас, для підвищення об'єктивності та точності їх бажано поєднувати з кількісними методами, що дозволить отримати комплексне та достовірне бачення ситуації, розробити ефективні стратегії розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У подальшому – важливим є розроблення та емпіричне тестування

комплексних методик, які б ефективно поєднували аналітичний потенціал якісних підходів (SWOT, PESTEL, геоелектронічний аналіз) із точністю кількісних методів. Майбутні дослідження мають бути спрямовані на створення інтегрованих моделей, що дозволять мінімізувати суб'єктивність якісних оцінок та підвищити об'єктивність і достовірність бачення ситуації. По-друге, необхідно зосередитися на формалізації та стандартизації якісних даних, щоб подолати складність їхньої інтеграції в економетричні моделі та стратегічні плани. Це

може включати розроблення кількісних шкал для оцінки результатів експертних опитувань та створення інструментів для візуалізації якісних взаємозв'язків, наприклад, у геоекономічному аналізі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hempel, P. S., & Martinsons, M. G. (2024). Qualitative research methods in international organizational change research. *Journal of International Management*, 30(2). URL: https://www.researchgate.net/publication/263498779_Qualitative_research_methods_in_international_organizational_change_research
2. Ford, T., & Goger, A. (2021). The value of qualitative data for advancing equity in policy. Washington, D.C.: Brookings Institution. URL: <https://www.brookings.edu/articles/value-of-qualitative-data-for-advancing-equity-in-policy/>
3. Balog, I. I. (2021). Quantitative and qualitative methods in economic research in the 21st century. In L. L. E. C. Balog (Ed.), *The challenges of analyzing social and economic processes* (pp. 277–288). Szeged: University of Szeged. URL: https://acta.bibl.u-szeged.hu/72043/1/the_challenges_of_analyzing_social_and_economic_processes_277-288.pdf
4. Трансформація структури економіки міст Західного регіону України: монографія. ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України»; наук. ред. М.І. Мельник. Львів, 2021. 529 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20210005.pdf>
5. PESTEL Analysis. Industry Research. *WSU Libraries*. URL: <https://libguides.libraries.wsu.edu/c.php?g=294263&p=4358409>
6. Моралес Дж. Аналіз PESTEL: досліджуйте все та спосіб проведення аналізу PESTEL. *MindOnMap*. 2023. URL: <https://www.mindonmap.com/uk/blog/what-is-pestel-analysis/>
7. Щеглюк С. Д. Методичні підходи до оцінювання структурної трансформації економіки міста. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. № 6. URL: [https://ird.gov.ua/sep/sep20186\(134\)/sep20186\(134\)_057_ShcheglyukS.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20186(134)/sep20186(134)_057_ShcheglyukS.pdf)

REFERENCES

1. Hempel, P. S., & Martinsons, M. G. (2024). Qualitative research methods in international organizational change research. *Journal of International Management*, 30(2). Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/263498779_Qualitative_research_methods_in_international_organizational_change_research [in English].
2. Ford, T., & Goger, A. (2021). The value of qualitative data for advancing equity in policy. Washington, D.C.: Brookings Institution. Retrieved from: <https://www.brookings.edu/articles/value-of-qualitative-data-for-advancing-equity-in-policy/> [in English].
3. Balog, I. I. (2021). Quantitative and qualitative methods in economic research in the 21st century. In L. L. E. C. Balog (Ed.), *The challenges of analyzing social and economic processes* (pp. 277–288). Szeged: University of Szeged. Retrieved from: https://acta.bibl.u-szeged.hu/72043/1/the_challenges_of_analyzing_social_and_economic_processes_277-288.pdf [in English].
4. Transformatsiya struktury ekonomiky mist Zakhidnoho rehionu Ukrayiny: monohrafiya [Transformation of the economic structure of the cities of the Western region of Ukraine: monograph]. (2021). DU «Instytut rehional'nykh doslidzhen' im. M. I. Dolishnoho NAN Ukrayiny»; M. I. Mel'nyk (Ed.). Lviv: IRD NANU. Retrieved from: <https://ird.gov.ua/irdp/p20210005.pdf> [in Ukrainian].
5. PESTEL Analysis. Industry Research. *WSU Libraries*. (n.d.). Retrieved from: <https://libguides.libraries.wsu.edu/c.php?g=294263&p=4358409> [in English].
6. Morales, J. (2023). Analiz PESTEL: doslidzhuite vse ta sposib provedennia analizu PESTEL [PESTEL Analysis: explore everything and how to conduct a PESTEL analysis]. *MindOnMap*. Retrieved from: <https://www.mindonmap.com/uk/blog/what-is-pestel-analysis/> [in Ukrainian].
7. Shcheglyuk, S. D. (2018). Metodychni pidkhody do otsynuyannya strukturnoyi transformatsiyi ekonomiky mista [Methodological approaches to assessing the structural transformation of a city's economy]. *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny*, (6). Retrieved from: [https://ird.gov.ua/sep/sep20186\(134\)/sep20186\(134\)_057_ShcheglyukS.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20186(134)/sep20186(134)_057_ShcheglyukS.pdf) [in Ukrainian].